

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

Кафедра суспільно-гуманітарних наук

ПОГОДЖЕНО

Гарант ОПП «Туризм»

доц. Валентина ДЕМКО
«07» вересня 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедрою

доц. Володимир МИХАЙЛОВ
“ _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 242 «Туризм і рекреація»
(на основі повної загальної середньої освіти
та ОС «Молодший спеціаліст»)
за ОПП «Туризм»

факультет економіки та бізнесу

2023–2024 н.р.

Робоча програма навчальної дисципліни «Історичне краєзнавство» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» спеціальності 242 «Туризм і рекреація» за ОПП «Туризм» (на основі повної загальної середньої освіти та ОС «Молодший спеціаліст»). Запоріжжя. ТДАТУ. 2023. 16 с.

Розробник: к.і.н., доц. Володимир МИХАЙЛОВ

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри суспільно-гуманітарних наук.
Протокол № 1 від «30» серпня 2023 року
Завідувач кафедри СГН
доц. _____ Володимир МИХАЙЛОВ
«___» _____ 2023 р.

Схвалено методичною комісією факультету економіки та бізнесу зі спеціальності 242 «Туризм і рекреація» за ОПП «Туризм» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» (на основі повної загальної середньої освіти та ОС «Молодший спеціаліст»)
Протокол № _____ від «___» _____ 2023 року
Голова доц. _____ Юлія ВОРОНІНА
«___» _____ 2023 р.

1 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів - 5	Галузь знань 24 Сфера обслуговування (шифр і назва)	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 150 годин	Спеціальність 242 «Туризм і рекреація» (шифр і назва)	Курс	Семестр
Змістових модулів –2		1 2 1с	1 3 1
аудиторних занять – 4 год. самостійна робота студента – 7,06 год.	Ступінь вищої освіти: «Бакалавр»	Вид занять	Кількість годин
		Лекції	20 год.
		Практичні заняття	20 год.
		Семінарські заняття	-
		Самостійна робота	110 год.
		Форма контролю: екзамен	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу: полягає у наданні майбутнім фахівцям теоретичних і практичних знань і навичок з історичного краєзнавства.

Основні завдання курсу:

1. Визначення основних етапів розвитку історичного краєзнавства.
2. Надання відомостей з питань утворення і розвитку запорізького регіону.
3. Вивчення господарства, матеріальної та духовної культури українського населення Запоріжжя, а також інших етнічних груп.
4. Опанування методики краєзнавчого дослідження за різними видами джерел.
5. Проведення польового краєзнавчого дослідження.
6. Опанування методикою історико-краєзнавчої роботи в учбових, наукових та державних закладах всіх рівнів

Результати навчання (з урахуванням soft skills)

Інтегральна компетентність – здатність комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації, як в процесі навчання, так і в процесі роботи, що передбачає застосування теорій і методів системи наук, які формують туризмознавство, і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

Фахові компетентності:

ФК10. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал.

ФК14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці

ФК17. Здатність розуміти специфіку формування регіонального туристичного продукту та механізму впровадження його в діяльність суб'єктів туристичного бізнесу.

Програмні результати навчання:

PH10. Розуміти принципи, процеси і технології організації роботи суб'єкта туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, технікотехнологічна).

PH14. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

PH16. Діяти у відповідності з принципами соціальної відповідальності та громадянської свідомості.

Soft skills:

- комунікативні навички: письмове, вербальне й невербальне спілкування; вести суперечки і відстоювати свою позицію, спілкування в конфліктній ситуації; навички створення, керування й побудови відносин у команді.
- уміння виступати привселюдно: навички, необхідні для виступів на публіці та доведення своєї думки до соціуму; проводити презентації отриманих результатів.
- керування часом - уміння справлятися із завданнями вчасно, не відчуваючи дискомфорту.
- гнучкість і адаптивність: вміння пристосовуватися до отриманих результатів та за можливістю впливати на кінцевий результат.
- лідерські якості: уміння спокійно працювати в напруженому середовищі; уміння ухвалювати та відстоювати рішення; уміння встановлювати мету та складати план її досягнення.
- особисті якості: креативне й критичне мислення; етичність, чесність, терпіння, повага до навколишніх.

Міждисциплінарні зв'язки з урахуванням структурно-логічної схеми

ОПП «Туризм».

Перелік навчальних дисциплін, вивчення яких у подальшому базується на матеріалі освітньої компоненти «Історичне краєзнавство»: «Географія туризму та країнознавство», навчальна практика «Вступ до фаху».

3 ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ТА РОЗВИТОК ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Тема 1. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. [1,3,6].

Вступ до краєзнавства. Мета і завдання курсу. Історичне краєзнавство, його значення і сутність. Опанування методики краєзнавчого дослідження за різними видами джерел. Проведення польового краєзнавчого дослідження. Опанування методикою історико-краєзнавчої роботи в учбових, наукових та державних закладах всіх рівнів. Надруковані джерела. Статистичні джерела краєзнавства. Картографічні джерела. Архівні джерела. Фольклорні джерела. Пам'ятки історії та культури як джерела краєзнавчих досліджень.

Тема 2. Археологічні дослідження в краєзнавстві [3, 6, 8].

Археологія як джерело вивчення історії рідного краю. Археологічні дослідження в Україні. Археологічна періодизація історії України Предмет та завдання археології. Археологічні та історичні джерела.

Категорії археологічних джерел та археологічний контекст. Пам'ятки (наземні, підземні, підводні), артефакти, археологічні об'єкти, біологічні рештки. Процес формування археологічної пам'ятки. Вироби з каменю, кістки, дерева, глини, металу та ін. Типи археологічних пам'яток. Стоянка, місцезнаходження, поселення, селище, городище, майстерня та ін.

Основні етапи розвитку археології. Перші археологічні розкопки Співвідношення археологічної та історичної періодизації. Основні методи археологічних досліджень. Процедури археологічного дослідження. Польові методи дослідження. Лабораторно-камеральні методи дослідження. Методи датування. Історико-культурні методи датування. Методи інтерпретації та реконструкції археологічних джерел.

Тема 3. Українська етнографія та краєзнавство [1, 3, 6, 7, 10].

Українська етнографія: предмет і джерела. Історико-етнографічні райони України. Етнографія України в системі гуманітарних наук. Предметне поле і завдання етнографії України. Основні поняття і терміни. Джерела і методи етнографічних досліджень. Перші етнографічні відомості про українців. Періодизація історії етнографічної науки в Україні. Характеристика основних періодів розвитку етнографічної науки в Україні. Сучасна проблематика етнографії України. Формування етногенетичної ніші українців. Етнічні спільноти в праісторії України. Проблема слов'яноукраїнської прабатьківщини. Етнічні предки українців та проблема давньоруської народності.

Тема 4. Музеї в історичному краєзнавстві [3, 6, 11, 14].

Історія розвитку музеїв в Україні. Класифікація музеїв. Музейні фонди. Музейні установи в системі освіти, культури і туризму. Музеєзнавство як наука. Об'єкт, предмет та структура науки. Історія розвитку музейної справи в Україні. Необхідність класифікації музеїв. Основні ознаки класифікації. Основні типи музеїв в Україні (за категоріями відвідувачів). Типи музеїв за юридичною приналежністю.

Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною приналежністю і значущістю для суспільства. Класифікація музеїв згідно ЗУ «Про музеї та музейну справу». Групи науково-технічних музеїв. Класифікація музеїв за їхнім архітектурно-функціональним ансамблем. Наукове комплектування музеїв. Етапи наукового комплектування фондів. Облік музейних колекцій. Рухомі і нерухомі предметні пам'ятки та об'єкти. Інвентаризація. Каталогізація.

Тема 5. Ономастика в історичному краєзнавстві [3, 6, 11, 15].

Мова як історичне джерело. Топоніміка як джерело вивчення історії рідного краю. Антропоніміка в Україні. Шляхи розвитку сучасної української антропонімії й топонімії. Географія прізвищ – етноісторія України. Загадки прізвищ: етимологія сучасних антропонімів. Форми слов'янських антропонімів і їх розповсюдження. Форми українських прізвищ. Особливості відмінювання українських антропонімів. Складні випадки відмінювання імен і прізвищ у сучасній українській літературній мові. Явища калькування антропонімів.

Правописні асиміляції українських антропонімів і топонімів. Лінгвістичний аналіз ономастичної лексики української мови: на матеріалі антропонімів і топонімів. Сучасні українські антропоніми. Прізвища західнослов'янського походження. Прізвища тюркського походження. Варіювання змістового складу антропонімів у процесі їхнього функціонування в різних контекстуальних оточеннях і в аспекті комунікації. Найменування жіночих і чоловічих персонажів в українському фольклорі і фразеологізмах.

Тема 6. Історія повсякденності [3, 6, 8, 10].

Мікроісторія. Історія буднів. Проблематика та джерела досліджень історії повсякденності. Історія повсякдення. Все те, що ми бачимо довкола і не помічаємо. Макро- і мікроісторичні методи дослідження у сучасній історичній науці. Повсякдення у художній літературі. Від загального до казуального. Що досліджувати історикомі сьогодні. Європейські школи мікроісторії. Італійська, англійська, німецька, французька. Соціальна пам'ять. Церемонії вшанування пам'яті. Усна пам'ять трьох поколінь родини як джерело до повсякденної історії. Подібність і відмінність повсякденних практик батьків і дітей. Речі які оточують нас. Люди довкола нас. Що ми відчуваємо і чуємо: запахи і звуки.

Тема 7. Пам'ятки архітектури в історичному краєзнавстві [4, 6, 13].

Класифікація оборонних споруд. Законодавство України про охорону культурної спадщини. Державна класифікація об'єктів національної історико-культурної спадщини. Характеристика видатних пам'яток фортифікаційного зодчества України.

Тема 8. Історія краєзнавчого руху в Україні [3, 6, 7, 12].

Подорожні описи території України. Початки краєзнавчого руху на українських землях. Діяльність історико-краєзнавчих осередків на Наддніпрянській Україні. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в першій половині ХІХ ст. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в другій половині

XIX ст. М.Костомаров і В.Антонович та їх роль у закладенні основ історичної регіоналістики та краєзнавства як окремих галузей історичної науки. Регіональні краєзнавчі товариства на Наддніпрянській Україні в другій половині XIX ст. Краєзнавчий рух на західноукраїнських землях в XIX – першій половині XX ст. Створення та діяльність регіональних краєзнавчих товариств. Д.Яворницький та його історико-краєзнавча спадщина. Історико-краєзнавчі дослідження у міжвоєнний період. Криза методики та практики краєзнавчого руху в 30-х роках XX ст. Методологічні та методичні дискусії з проблем краєзнавства на початку 60-х років XX ст. Активізація краєзнавчих досліджень в Країні наприкінці 60-х – 70-х років XX ст. Сучасні організаційні форми краєзнавчого руху. Діяльність регіональних краєзнавчих центрів в Україні (1991–2010).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ІСТОРІЯ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ.

Тема 9. Давня та середньовічна історія Запорізького регіону [2, 4, 6, 17].

Кам'яний вік. Палеоліт. Епоха раннього палеоліту. Епоха середнього палеоліту (мусьте). Епоха пізнього палеоліту (40-35 – 12-10 тис. років тому). Заняття і суспільний устрій. Мистецтво і вірування кроманьйонців. Наш край в епоху мезоліту (9-6 тис. років до н.е.). Господарство і побут населення. Суспільний лад. Вірування людини епохи неоліту. Запорізькі землі в епоху міді. Перший метал. Племена епохи міді. Вірування населення епохи бронзи. Запорізький край в епоху пізньої бронзи. Зміни в період пізньої бронзи. Племена зрубної культури.

Кімерійці в Північному Причорномор'ї. Становлення Великої Скіфії. Господарство і заняття. Соціальний лад. Політичний устрій Скіфії. Вірування. Скіфське мистецтво. Сарматський час. Культура, побут і вірування.

Тема 10. Козацький період [2, 11, 13, 20].

Топографія й природа Запорізького краю в давнину. Річкова система. Острів Хортиця. Великий Луг. Шляхи. Козацька колонізація Запорожжя. Уходництво. Козацький зимівник. Господарські заняття козаків. Ногайські орди. Господарство та побут ногайців. Запорожжя – центр національно-визвольної боротьби українського народу. Межі Запорозьких Вольностей. Охорона Кордонів. Козацький флот. Запорозькі Січі: розташування, устрій. Побут запорожців. Звичаї і правила запорожців. Козацький характер. Духовне життя запорожців. Віра та церква на Запоріжжі.

Запоріжжя в часи Нової Січі. Межі Запорозьких Вольностей. Населення. Розвиток господарства. Паланки. Храми. Взаємини з татарами. Експансія імперських структур на Запорозькі Вольності. Кримські походи 1687-1689 рр. Азовсько-Дніпровські походи 1695-1696 рр. Державні кордони у XVIII ст.

Фортеця Кодак. Російські фортеці у володіннях запорозьких козаків. Оборонні лінії. Посилення наступу царизму на Запорозькі Вольності. Адміністративно-територіальні зміни 60-70-х років XVIII ст. Боротьба запорозького козацтва за свої права та вольності. Зруйнування Січі. Відомі люди Запорожжя. Іван Сірко. Кость Гордієнко. Петро Калнишевський. Кирило Тарловський. Сидір Білий. Козаки-старожили.

Тема 11. Запорізький край наприкінці XVIII – в XIX ст. [2, 4, 6, 18, 20].

Запорізька спадщина після зруйнування Запорізької Січі. Політика царизму на півдні України. Колонізація та заселення Запорізького краю наприкінці XVIII ст. Територіально-адміністративний устрій. Роздача земель поміщикам. Іноземна колонізація. Заснування Олександрівська. Населення Запорізького краю наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Селянство Запорізького краю. Поміщики Запоріжжя. Козацька старшина. Ногайці. Колонії краю.

Азовське козаچه військо. Задунайська Січ. Переселення задунайських козаків і виникнення Азовського козачого війська. Господарський устрій азовських козаків. Воєнна служба азовців. Йосип Гладкий і його доля. Запорізький край в роки Кримської війни (1853-1856 рр.).

Початок Кримської війни і воєнні дії на території краю. Військова мобілізація та повинності. Ставлення населення до війни. Наслідки Кримської війни для Запорізького краю. Економічний розвиток краю. Розвиток сільського господарства. Культура сільськогосподарського виробництва. Промисловість і ремесла. Торгівля. Ярмарки. Виникнення Бердянська та його роль в економіці краю. Побут і освіта. Олександрівське повітове училище. Батальонна школа в Олександрівську.

Тема 12. Події української революції в Запорізькому краю 1917-1921 рр. [2, 3, 6, 19].

Революційна боротьба (осінь 1917 – весна 1918 рр.). Вибори до Всеросійських та Українських Установчих зборів на території краю. Захоплення влади більшовиками. Етапи соціально-економічних змін. Більшовицьке господарювання. Мобілізація до лав Червоної Армії.

Запорізький край в часи Гетьманату. Встановлення гетьманської адміністрації на території краю. Припинення більшовицьких перетворень. Запровадження місцевих грошових знаків. Загострення господарчих проблем. Військове будівництво. Розвиток національної освіти та культури. Активізація політичної опозиції та партизанської боротьби. Селянський повстанський рух під проводом Н.Махна.

Організація влади Директорією. Вибори на Трудовий Конгрес. Наступ Червоної Армії. Встановлення радянської влади. Політика «воєнного комунізму». Спроба білогвардійців перехопити військово-політичну ініціативу на Півдні.

Захоплення краю військами генерала А. Денікіна. Встановлення режиму терористичної диктатури. Національно-політичний курс А. Денікіна. Новий спалах повстанського руху. Революційна повстанська армія України (махновців). Контрнаступ Червоної Армії та відновлення радянської влади. Військові дії генерала Врангеля в Північній Таврії. Економічні та політичні заходи П.Врангеля. Радянське будівництво на Запоріжжі в 1920 р. Утвердження більшовицької диктатури.

Тема 13. Міжвоєнний період (1920-1930-ті рр.) [2, 5, 7, 16].

Колективізація сільського господарства. Перші колгоспи. Курс на форсовану колективізацію. Методи створення колгоспів. «Ліквідація куркульства як класу». Селянський опір колективізації. «Жіночі волинки». Завершення колективізації та її наслідки. Голод 1932-1933 рр. Причини та характер голоду. Масштаби голоду та його наслідки.

Будівництво Дніпрогесу. Проблема Великого Дніпра. Розробка та випуск авіадвигунів. Розвиток місцевої легкої та харчової промисловості. Підсумки розвитку Запорізької області напередодні війни. Сталінські репресії. Політичний терор як засіб панування тоталітарного режиму. Репресії другої половини 20-х – першої половини 30-х рр. Фабрикація політичних справ. «Терористичні організації» на будівництві Дніпрогесу. «Спілка визволення України». Репресії 30-х років проти творчої інтелігенції, освітян, робітничого класу. Репресії проти національних меншин.

Культура та побут. Містобудування та розвиток комунальної сфери. Освітні заклади. Культурно-освітня та оздоровча робота. Розвиток науки. М. Доллежаль, О. Івченко, Я. Вербін. Художня література. М. Нагнибіда, Я. Баш.

Тема 14. Запорізький край в період II Світової війни [2, 5, 6, 14].

Запорізький край на початку світової війни. Утворення Запорізької області, її територіально-адміністративний поділ. Стан господарства. Умови життя запоріжців. Репресивна політика держави. Мілітарізація.

Запоріжжя у період Великої Вітчизняної війни. Область у перші місяці війни. Оборонні бої на території краю. Евакуація промислових підприємств. Окупаційна влада. Рух Опору, його дві гілки. Вигнання німецько-фашиських військ. Запорізький край у завершальний період війни.

Тема 15. Запорізька область від 1945 р. до сьогодні [2, 3, 5, 18].

Області у 50-ті роки. Досягнення та проблеми села. Розвиток промисловості. Зміни у духовному житті. Друга половина 1960-х рр.: спроба косметичного ремонту господарського механізму. Промисловість і сільське господарство області в умовах проведення «економічної реформи». Відносини успіхи і нові проблеми. Суспільно-політичні процеси. Рівень життя та побут запорожців.

В 1970-ті – першій половині 80-х рр. Останні досягнення, поява та поглиблення кризових явищ. Екологічна катастрофа в запорізькому Придніпров'ї. Сільське господарство 70-х- першої половини 80-х рр. Подальше падіння ефективності виробництва. Соціальне становище запорізького села. Рівень життя та побут. Суспільно-політичні процеси. «Перебудова» на Запоріжжі. Соціально-економічне становище в області. Спроби економічного реформування.

Запорізька область у складі незалежної Української держави. Економічна криза 1990-х років, її причини. Доля великої запорізької індустрії. Сільське господарство у перехідний період. Початок виходу з кризи. Культурне життя на території краю в другій половині ХХ ст. Особливості розвитку культури на Запоріжжі.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				балів
			годин				
			лк	лаб	сем. (пр.)	СРС	
Змістовий модуль 1. Основні засади та розвиток історичного краєзнавства							
1	Лекція 1	Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень.	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 1	Вступ до історичного краєзнавства	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 1	Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень	-	-	-	10	2
2	Лекція 2	Археологічні дослідження в краєзнавстві	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 2	Археологічні джерела в історичному краєзнавстві	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 2	Історія археологічних досліджень в Україні	-	-	-	10	2
3	Лекція 3	Українська етнографія та краєзнавство	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 3	Етнографічні дослідження в краєзнавстві	-	-	2	-	3

	Самостійна робота 3	Етнографічне районування України	-	-	-	10	2
4	Лекція 4	Музеї в історичному краєзнавстві	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 4	Музеезнавство	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 4	Музеї України	-	-	-	10	2
5	Лекція 5	Памятки архітектури в історичному краєзнавстві	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 5	Роль архітектури в краєзнавстві	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 5	Видатні архітектурні споруди України	-	-	-	10	2
6-7	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 1	-	-	-	5	-
	ПМК 1	Підсумковий контроль за змістовий модуль 1	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 1 - 75 год.			10	-	10	55	35
Змістовий модуль 2. Історія Запорізького краю							
8	Лекція 7	Давня та середньовічна історія Запорізького регіону	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 7	Наш край у давнину та в епоху середньовіччя	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 6	Камяна Могила як визначна археологічна пам'ятка	-	-	-	10	2
9	Лекція 8	Козацький період	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 8	Доба козаччини	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 7	Запорізька Січ	-	-	-	10	2
10	Лекція 9	Події української революції в Запорізькому краю 1917-1921 рр.	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 9	Запорізький край наприкінці XVIII – в XIX ст.	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 8	Колонізація Запорізького краю наприкінці XVIII ст. Соціальна стратифікація.	-	-	-	10	2
11	Лекція 10	Запорізький край в період II Світової війни	2	-	-	-	-
	Практичне	Друга світова війна:	-	-	2	-	3

	заняття 10	запорізький рахунок					
	Самостійна робота 9	Визволення Мелітополя від фашистських загарбників	-	-	-	10	2
12	Лекція 11	Запорізька область від 1945 р. до 2010 р.	2	-	-	-	-
	Практичне заняття 11	Запорізька область: динаміка розвитку (1985-2014)	-	-	2	-	3
	Самостійна робота 10	Культура народів Запорізького краю	-	-	-	10	2
13-14	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 2	-	-	-	5	-
	ПМК 2	Підсумковий контроль за змістовий модуль 2	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 2 – 75 год.			10	-	10	55	35
Екзамен							30
Всього з навчальної дисципліни – 150 год.			20	-	20	110	100

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ № 1 ПМК-1

1. Періодизація історії Запорізької області
2. Запорізька область у складі незалежної Української держави.
3. Археологічні дослідження Запорізької області.
4. Соціально-економічне становище області в період «Перебудови».
5. Стародавні історики про історію нашого краю
6. Сільське господарство області 1970-х- першої половини 1980-х рр.
7. Історія області в епоху каменя.
8. Історія області у 1950-1960-ті рр. Розвиток промисловості.
9. Історія області в епоху енеоліту
10. Голод 1946-1947 рр. Причини та наслідки.
11. Кіммерійці в Північному Причорномор'ї
12. Відновлення Запорізького індустріального комплексу після Другої Світової війни.
13. Історія Великої Скіфії
14. Запорізька область під час Другої Світової війни.
15. Історія Сарматів
16. Сталінські репресії: наслідки для культурного та економічного потенціалу області.
17. Германські племена на території ЗО.
18. Розвиток культури в Запорізькій області в 1960-1970-ті роки.
19. Запорізька область у складі Великої Болгарії і Хазарського каганату.
20. Будівництво Дніпрогесу.

21. Наш край у період Київської Русі
22. Колективізація сільського господарства ЗО в 20-30-х рр. 20 ст.
23. Запорізькі землі під владою Золото орди.
24. Національно-культурне життя ЗО в 20-х рр. 20 ст.
25. Козацька колонізація території області.
26. Національні меншини області в 1920-1930-х рр.
27. Ногайські орди. Господарство та побут ногайців
28. Громадсько-політичне життя ЗО в 20-х рр. Українізація.
29. Запорізька Січ: розташування, устрій.
30. Запорізький край в період НЕПу.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ №2

31. Запорозька спадщина після зруйнування Запорізької Січі.
32. Радянське будівництво на Запоріжжі в 1920-30-х рр.
33. Колонізація та заселення ЗО наприкінці XVIII ст.
34. Військово-політична боротьба в др. пол. 1919 – 1920 рр. Денікін.
35. Населення Запорізької області наприкінці XVIII – першій пол. XIX ст.
36. Запорізький край наприкінці 1918 – в перш. пол. 1919 рр. Директорія.
37. Селянство ЗО в першій пол. XIX ст.
38. Запорізький край у часи Гетьманату.
39. Азовське козаچه військо.
40. Революційна боротьба в Запорізькому краї (осінь 1917 – весна 1918 рр.).
41. Запорізький край в роки Кримської війни (1853-1856 рр.).
42. Запорізький край в умовах Української національно-демократичної революції (весна-осінь 1917 р.).
43. Економічний розвиток ЗО наприкінці XVIII – першій пол. XIX ст.
44. Запорізький край в 1914-1917 рр.
45. Побут і освіта в Запорізькому краї наприкінці XVIII – першій пол. XIX ст.
46. Суспільно-політичний рух в Запорізькому краї в 1900-1917 рр.
47. Селянська реформа 1861 р. на Запоріжжі.
48. Д. Яворницький – дослідник Запорізького козацтва.
49. Населення області в другій половині XIX ст. Етнічний склад.
50. Сільське господарство та поземельні відносини в Запорізькому краї в 1900-1917 рр.
51. Економічний розвиток області в др. пол. XIX ст.
52. Я. Новицький – дослідник ЗО.
53. Розвиток освіти в др. пол. XIX ст.
54. Столипінська аграрна реформа на території Запорізької області
55. Народознавчі дослідження в др. пол. XIX ст.
56. Вплив Першої світової війни на економіку області.
57. Діяльність Дворянського та Селянського поземельних банків на території Запорізької області.
58. Культура ЗО в другій пол. XX ст.

59. Промисловість і торгівля ЗО на поч. ХХ ст.

60. Малочисельні народи на території області : чисельність та особливості культури.

6 МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання, які використовуються в процесі проведення лекційних та практичних занять з навчальної дисципліни: лекції з використанням мультимедійних презентацій та проблемного викладання, робота в групах, розв'язування ситуаційних завдань, кейсів.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні. К., 2003.
2. Запорізька область: природа, історія, архітектура, культура, економіка: Ілюстрована енциклопедія. Запоріжжя : Дике Поле, 2006. 400 с.
3. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генега та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 304 с.
4. Рутинський М. Музеєзнавство : навч. посібник. К. : Знання, 2008. 428 с.
5. Уривалкін О. М. Історичне краєзнавство : навч. посібник. К. : КНТ, 2006. 296 с.

Допоміжна

6. Киценко М.П. Хортиця в героїці і легендах. Дніпропетровськ: Січ, 1992. 148 с.
7. Коляструк О. Теоретико-методологічні аспекти вивчення повсякденного життя. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. К. : Інститут історії України НАН України, 2010.
8. Константінова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861-1904 роки). Запоріжжя: АА Тандем, 2010. 596 с.
9. Кочерга Б. М., Афанасьєва Л. В., Александров В. М., Александрова Г. І., Глинська Л. Ф.. Народи Північного Приазов'я (етнічний склад та особливості побутової культури) / Мелітопольський держ. педагогічний ін-т. Запоріжжя : Просвіта, 1997. 176с.
10. Лиман І. І. Державна церква і державна влада: Південна Україна (1775-1861) / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. Запорізьке відділення ; Бердянський держ. педагогічний ун-т ; Запорізьке наукове товариство ім. Я.Новицького ;

- Східний ін-т українознавства ім. Ковальських. Запорізька філія. Запоріжжя : РА "Тандем-У", 2004. 400с.
11. Мільчев В.І. Нариси з історії запорізького козацтва XVIII століття (спроба історичної реконструкції на основі писемних джерел) / Володимир Мільчев; Запоріз. наук. т-во ім. Я. Новицького [та ін.]. Запоріжжя : Тандем-У, 2009. 108 с.
  12. Молдавський Р. Нова Дніпровська лінія укріплень (1770-1791 рр.) / Запорізьке наукове товариство ім. Я.Новицького ; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. Запорізьке відділення ; Східний ін-т українознавства ім. Ковальських - Запорізька філія. Запоріжжя : Тандем-У, 2007. 85с. (Запорізька спадщина; Вип.16).
  13. Мороко В. М., Турченко Ф. Г. Історія рідного краю (Запорізька область): 1939-2001 рр. / Під ред. Турченко Ф. Г. Запоріжжя: Прем'єр, 2001. 224 с.
  14. Новицький Я. П. Твори: у 5 т. / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського ; Інститут історії України ; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського; Запорізький національний ун-т ; Запорізьке наукове товариство ім. Я.Новицького / Павло Сохань (голов.ред.). Запоріжжя : АА Тандем, 2007. 508с.
  15. Формування митної мережі Південної України (1775-1819) / А. Бойко (наук.ред.), Ю. Головка (упоряд.). Запоріжжя: Тандем-У, 2007. 608 с.
  16. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. В 3 т. Львів: Промінь, 1900-1991. Т.1. 387 с.; Т.2. 391 с.; Т.3. 378 с.

8.ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Освітній портал ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://op.tsatu.edu.ua/login/index.php>
2. Науково-технічна бібліотека ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/>
3. Сайт кафедри суспільно-гуманітарних наук ТДАТУ: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. Точка доступу: <http://www.tsatu.edu.ua/shn/>
4. Ресурси Запорізької обласної бібліотеки ім. М.Горького. Точка доступу: <http://zounb.zp.ua/node/850>
5. Інститут історії України НАН України. Точка доступу: <http://www.history.org.ua/>
6. Національна бібліотека ім. В.Вернадського. Точка доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>